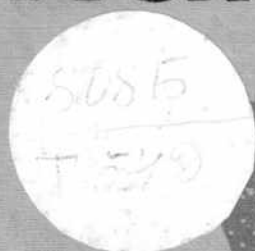
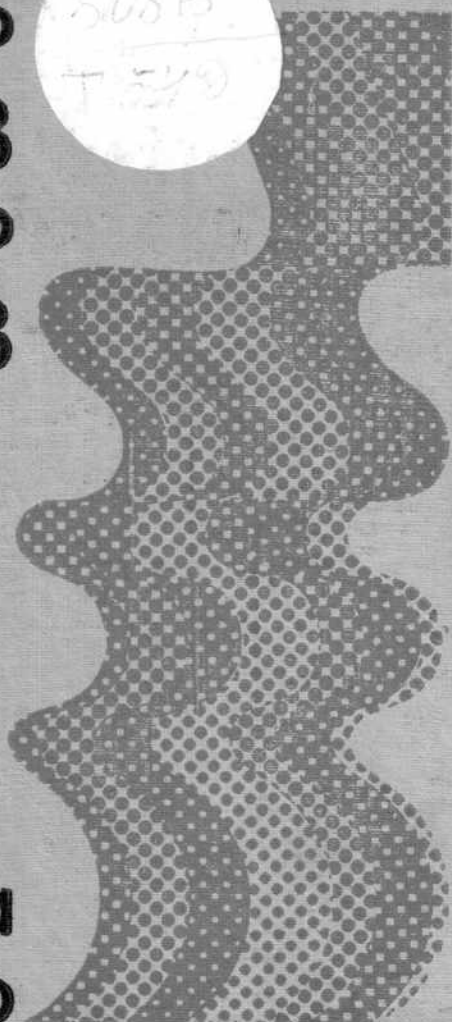

Българска фонетика

ДИМИТЪР
ТИЛКОВ
ТОДОР
БОЯДЖИЕВ

Наука
и изкуство

Българска фонетика

ДИМИТЪР
ТИЛКОВ
ТОДОР
БОЯДЖИЕВ

ЧИТАЛЬНЫЙ ЗАЛ

11943

ЧИТАЛЬНЫЙ ЗАЛ

ИЗДАТЕЛСТВО
Наука
и ИЗКУСТВО
СОФИЯ 1977

С проблемите на българската фонетика са се занимавали почти всички автори на български граматики от Възраждането до наши дни. Всеки един от тях е допринасял в една или в друга степен за изучаването и уточняването на отделни въпроси от фонетичния строеж на езика ни. Изцяло на проблемите на българската фонетика е посветена книгата на Ст. Стойков „Увод във фонетиката на българския език“, в която са обобщени дългогодишните му експериментални проучвания на говорните звукове. С нея се разрешиха и редица спорни въпроси от българската фонетика и се очертаха нейните насоки и задачи.

С чувство на дълбока почит и признателност авторите посвещават труда си „Българска фонетика“ на своя учител проф. д-р Ст. Стойков.

Като се опират на досегашните проучвания, авторите си поставят задачата да представят по-пълно и в [по-широк лингвистичен план въпросите, свързани със звуковата страна на българския език. Освен традиционните артикулационни описания на говорните звукове в книгата се прави за пръв път анализ и на техните акустични характеристики. Значително място е отделено и на фонологичните проблеми. В съответствие с възприетите от авторите фонологични принципи се определят фонемният състав, вариантите и неутрализиращите на фонологичните единици, тяхната дистрибуция и съчетаемост.

Наред с артикулационно-акустичното и фонемното описание на говорните звукове в книгата се разглеждат и основните проблеми на ударението, сричката, интонацията, изговорните стилове, право-говорът и принципите за изграждане на правописната система на българския език.

При разглеждане на проблемите авторите не са си поставили за цел да правят критичен преглед и да дискутират по общи и частни въпроси, а да представят най-важното за изясняване на фонетичната същност на явленията. В библиографията са посочени изследвания по обща и българска фонетика, които се имаха пред вид при написване на книгата.

Главите I, II, III (до Система на съгласните фонemi) и VI са написани от Д. Тилков. Останалата част от глава III и главите IV, V, VII—X — от Т. Бояджиев. Книгата е резултат от общите усилия на двамата автори — те носят еднаква отговорност пред читателя за евентуални неточности, пропуски и грешки.

Изявяваме нашата благодарност на проф. Б. Николов, ст. н. с. В. Станков и доц. Хр. Първев за направените ценни бележки и препоръки.

Предговор	5
---------------------	---

1. ФОНЕТИКАТА — НАУКА ЗА ЗВУКОВИЯ СТРОЕЖ НА ЕЗИКА

§ 1. Предмет и задачи на фонетиката	7
§ 2. Сегментни и суперсегментни единици	8
§ 3. Фонетиката и други научни дисциплини	9
§ 4. Проучване на звуковия строеж	10
§ 5. Значение на фонетиката	11
§ 6. Фонология и фонетика	12
§ 7. Фонетична и фонематична транскрипция	12

2. АРТИКУЛАЦИОНЕН, АКУСТИЧЕН И ФУНКЦИОНАЛЕН АСПЕКТ НА ГОВОРНИЯ ЗВУК

§ 8. Говорна верига	13
-------------------------------	----

АРТИКУЛАЦИОНЕН АСПЕКТ НА ГОВОРНИЯ ЗВУК

§ 9. Говорни органи	14
§ 10. Дихателен апарат	16
§ 11. Фонационен апарат	16
§ 12. Артикуляционен апарат	18
§ 13. Артикуляционен механизъм	21
§ 14. Артикуляционен механизъм и звукови промени	22

АКУСТИЧЕН АСПЕКТ НА ГОВОРНИЯ ЗВУК

§ 15. Звукова вълна	22
§ 16. Сложен звук	24
§ 17. Резонанс	24
§ 18. Звуков спектър	24
§ 19. Форманти и формантна структура	25
§ 20. Сонаграф и сонаграми	28
§ 21. Обективни и субективни качества на звука	30
§ 22. Идентификация на говорните звукове	32

ФУНКЦИОНАЛЕН АСПЕКТ НА ГОВОРНИЯ ЗВУК

§ 23. Дистинктивна функция на говорния звук	34
§ 24. Фонема и диференциален признак	35
§ 25. Варианти на фонемата	37
§ 26. Силна и слаба позиция на фонемата	38

§ 27. Класификация на фонемите	39
§ 28. Дистрибутивна функция на суперсегментните единици	41

3. ФОНЕМНА СИСТЕМА НА КНИЖОВНИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

ГЛАСНИ

§ 29. Гласни и съгласни	43
§ 30. Особености на българския вокализъм	45

АРТИКУЛАЦИОННА И АКУСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ГЛАСНИТЕ

§ 31. Артикуляционно описание	46
§ 32. Акустично описание	47

ПРЕДНИ ГЛАСНИ

§ 33. Гласна [и]	49
§ 34. Гласна [е]	51

ЗАДНИ НЕЛАБИАЛНИ ГЛАСНИ

§ 35. Гласна [а]	53
§ 36. Гласна [ъ]	55

ЗАДНИ ЛАБИАЛНИ ГЛАСНИ

§ 37. Гласна [о]	58
§ 38. Гласна [у]	61

СИСТЕМА НА ГЛАСНИТЕ ФОНЕМИ

§ 39. Ударен вокализъм	64
§ 40. Неударен вокализъм	68
§ 41. Вокални фонемни варианти	69

ДИСТРИБУЦИЯ И СЪЧЕТАЕМОСТ НА ГЛАСНИТЕ ФОНЕМИ

§ 42. Позиции на реализиране	72
§ 43. Вокална съчетаемост	75

СЪГЛАСНИ

КЛАСИФИКАЦИЯ НА СЪГЛАСНИТЕ

§ 44. Принципи за класификация	77
§ 45. Класификация по място на утленение	78
§ 46. Класификация по начин на утленение	79
§ 47. Шумови съгласни — звучни и беззвучни	82
§ 48. Сонорни съгласни	83
§ 49. Палатални съгласни	84
§ 50. Палатални съгласни и [й]	87
§ 51. Палатализация на съгласните пред предните гласни [е] и [и]	88

АРТИКУЛАЦИОННА И АКУСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА СЪГЛАСНИТЕ

ПРЕГРАДНИ СЪГЛАСНИ

§ 52. Съгласни [п, б]	89
§ 53. Палатални съгласни [п', б']	90
§ 54. Съгласни [т, д]	92
§ 55. Палатални съгласни [т', д']	93
§ 56. Съгласни [к, г]	94
§ 57. Палатални съгласни [к', г']	97

ПРОХОДНИ (ФРИКАТИВНИ) СЪГЛАСНИ

§ 58. Съгласни [ф, в]	99
§ 59. Палатални съгласни [ф', в']	101
§ 60. Съгласни [с, з]	102
§ 61. Палатални съгласни [с', з']	103

§ 62. Съгласни [ш, ж]	104
§ 63. Съгласна [х]	106
§ 64. Палатална съгласна [х']	108

ПРЕГРАДНО-ПРОХОДНИ (АФРИКАТИВНИ) СЪГЛАСНИ

§ 65. Съгласни [ц, дз]	109
§ 66. Палатална съгласна [ц']	111
§ 67. Съгласни [ч, дж]	112

СОНОРНИ СЪГЛАСНИ

§ 68. Назални съгласни [м, н]	114
§ 69. Палатални съгласни [м', н']	117
§ 70. Плавни съгласни [р, л]	118
§ 71. Съгласна [р]	118
§ 72. Палатална съгласна [р']	119
§ 73. Съгласна [л]	120
§ 74. Палатална съгласна [л']	123
§ 75. Глайд [й]	124

СИСТЕМА НА СЪГЛАСНИТЕ ФОНЕМИ

§ 76. Система и диференциални признаци	126
§ 77. Противопоставяне на консонантните фонемии по локални признаци	127
§ 78. Противопоставяне на консонантните фонемии по модални признаци	129
§ 79. Корелация по звучност — беззвучност	131
§ 80. Корелация по твърдост — мекост	132
§ 81. Фонема (й)	145
§ 82. Дълги (удължени) и двойни съгласни	137

ДИСТРИБУЦИЯ И СЪЧЕТАЕМОСТ НА СЪГЛАСНИТЕ ФОНЕМИ

§ 83. Дистрибуция на звучните и беззвучните съгласни фонемии	137
§ 84. Дистрибуция на меките и твърдите съгласни фонемии	138
§ 85. Дистрибуция на (й)	139
§ 86. Алофони на съгласните фонемии	139
§ 87. Позиционни варианти на съгласните в съчетания от съгласна и гласна	140
§ 88. Позиционни варианти на съгласните в консонантни съчетания	140
§ 89. Съчетания от съгласни в началото на думата	141
§ 90. Съчетания от съгласни в средисловието	143
§ 91. Съчетания от съгласни в краесловието	145

4. СРИЧКА

§ 92. Понятие за сричка	146
§ 93. Учленителни и слухови особености на сричката	147
§ 94. Видове срички	147
§ 95. Структура на сричката в български език	148
§ 96. Вътрешни сричкови граници. Сричкоделение	149

5. УДАРЕНИЕ

§ 97. Фонетична същност на ударението	152
§ 98. Физиологична същност на ударението	155
§ 99. Позиционна характеристика на българското ударение	156
§ 100. Екклитики и проклитики. Акцентна дума	158
§ 101. Думи с две ударения	159
§ 102. Второстепенно (допълнително) ударение	160
§ 103. Двойко ударение	162

6. ИНТОНАЦИЯ

§ 104. Лингвистична функция на интонацията	164
§ 105. Компоненти на интонацията	165

§ 106. Логическо ударение	169
§ 107. Членение на речта. Синтагма	170
§ 108. Основни мелодични контури	171
§ 109. Мелодика за незавършеност	171
§ 110. Мелодика за завършеност	175
§ 111. Въпросителна мелодика	176
§ 112. Въпросителна мелодика без въпросителни думи и частици	176
§ 113. Въпросителна мелодика на изречения с въпросителна дума и въпросителни частици	179
§ 114. Мелодика на еднородни части (изброяване)	180
§ 115. Мелодика за заповед	180
§ 116. Интонационно оформяне на емоционалната реч	181

7. РЕДУВАНЕ НА ФОНЕМИ

§ 117. Алофонни и фонемни редувания	183
§ 118. Видове фонемни редувания	184
§ 119. Съвременни редувания на фонемни	184
§ 120. Исторически фонемни редувания	186

8. ПРАВОГОВОР

§ 121. Понятие за правоговор (ортоепия)	190
§ 122. Правоговорни норми	192
§ 123. Стиллове на книжовното произношение	191
§ 124. Пълен и разговорен стил на книжовно произношение	194
§ 125. Причини за отклонения от книжовния правоговор	196
§ 126. Фонетични дублети	197

9. КНИЖОВНИ ПРАВОГОВОРНИ НОРМИ

§ 127. Изговор на неударените гласни	199
§ 128. Други промени при изговора на неударените гласни	202
§ 129. Променливо я	202
§ 130. Изговор на непроменливо я	205
§ 131. Премятане (метатеза) на [ъ]	205
§ 132. Въмъкване на гласни в красловието	207
§ 133. Въмъкване и изпадане на гласни	208
§ 134. Изговор на вокални съчетания	208
§ 135. Уподобяване на съгласни (асимиляция)	210
§ 136. Междусловно уподобяване	111
§ 137. Взаимно уподобяване между шумови съгласни	212
§ 138. Изговор на меки съгласни	213
§ 139. Изговор на двойни съгласни	215
§ 140. Непроизносими съгласни (елизии)	216
§ 141. Изговор на [й]	218
§ 142. Изговор на отделни граматични форми	218

10. ПИСМЕНО ОТБЕЛЯЗВАНЕ НА ЗВУКОВЕТЕ

ГРАФИКА

§ 143. Писмо, графика, правопис	220
§ 144. Българската азбука	221
§ 145. Съотношение между буква и фонема	222
§ 146. Сричковият принцип в българската графика	225
§ 147. Промени в българската азбука и графика	226

БЪЛГАРСКА ФОНЕТИКА

ПРАВОПИС

§ 148. Правопис и правоговор	227
§ 149. Правописни принципи	229

ТРАНСКРИПЦИЯ

§ 150. Транскрипция и транслитерация	231
§ 151. Фонетична и фонематична транскрипция	233
§ 152. Българската система за фонетично и фонематично записване	234

БИБЛИОГРАФИЯ

238